

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Bakalářská práce

2022

Christian Horák

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Ritualizované chování českých golfistů

Bakalářská práce

Autor práce: Christian Horák

Studijní program: Sociologie a sociální politika

Vedoucí práce: Mgr. Ivan Cuker

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 02.08.2022

Christian Horák

Bibliografický záznam

HORÁK, Christian. *Ritualizované chování českých golfistů*. Praha, 2022. 44 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Ivan Cuker.

Rozsah práce: 67 346 znaků

Anotace

Tato bakalářská práce nesoucí název *Ritualizované chování českých golfistů* se věnuje problematice rituálů ve sportu a jejich ovlivňování habitu jednotlivých hráčů. Rituály ve sportu se staly tématem sociálních věd při přechodu z tradiční společnosti do společnosti moderní a postmoderní, jelikož sport se stal novou substitucí náboženství. Golfové prostředí nabízí zajímavé výzkumné pole, jelikož se jedná o sport individuální propletený prvky týmového sportu v rámci klubového prostředí. V této bakalářské práci se zaměřujeme na popis golfového prostředí od historie až po současnost, který nám nabízí kontext pro řešení naší problematiky ritualizovaného chování. Teoretické ukotvení práce se váže na hlavní výzkumnou otázku, která se snaží vysvětlit, jak golfisté vnímají ritualizované chování při hře golfu a jak se toto chování váže na pojmy pole, kapitál a habitus Pierra Bourdieuho. Pro vysvětlení těchto konceptů v kontextu naší výzkumné otázky využíváme analýzu golfových rituálů v rámci sociologie sportu, přesněji tedy jejich původ a odůvodnění pro jejich konání samotnými hráči. Využíváme zde data ze zúčastněného pozorování a rozhovorů se zkušenými hráči golfu pomocí praktik etnografického a autoetnografického výzkumu v sociálních vědách.

Klíčová slova

Rituál, sportovní rituál, ritualizované chování, sport, golf, golfové prostředí, habitus, sportovní sociologie

Název práce

Ritualizované chování českých golfistů

Annotation

This bachelor's thesis entitled *Ritual-based Behaviour among Czech golfers* deals with the issue of rituals in sport and their influence on the habitus of individual players. Rituals in sport have become a theme of social sciences in the transition from traditional society to modern and post-modern society, as sport has become a new substitution of religion. The golf environment offers an interesting research field as it is an individual sport interlaced with elements of team sport within a club setting. In this bachelor's thesis, we focus on describing the golf environment from history to the present that offers us context to address our issue of ritual-based behaviour. Theoretical anchoring of thesis binds to a major research question that seeks to explain how golfers perceive ritualized behaviour in the game of golf and how this behaviour attaches itself to Pierre Bourdieu's concepts of field, capital, and habitus. To explain these concepts within the context of our research issue, we use the analysis of golf rituals within the sociology of the sport, more precisely their origin and justification for their action by the players themselves. Here we use data from participating observations and interviews with experienced golf players using ethnographic and autoethnographic research practices in the social sciences.

Keywords

Ritual, sports ritual, ritual-based behaviour, sport, golf, golf environment, habitus, sociology of sport

Title

Ritual-based behaviour among Czech golfers

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Ivanu Cukerovi za cenné rady a trpělivost, kterou se mnou měl při tvorbě této práce. Zároveň bych rád poděkoval všem, kteří mě při tvorbě této práce podporovali a dodali mi dostatek motivace k jejímu napsání.

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Teoretická část	10
2.1. Golf.....	10
2.1.1. Historie golfu.....	10
2.1.2. Počátky moderního golfu v USA	10
2.1.3. Golf v Čechách.....	12
2.2. Sport a sociologie.....	13
2.2.1. Golfové prostředí.....	14
2.3. Sociální pole, kapitál a habitus	15
2.3.1. Sociální pole.....	16
2.3.2. Kapitál	16
2.3.3. Habitus	17
2.3.4. Vymezení golfu v kontextu Bourdieuho pojmů	18
2.4. Rituály ve sportu	19
2.4.1. Golfové rituály	21
2.5. Výzkumné otázky práce.....	22
3. Metodologie	22
3.1. Sebereflexe výzkumníka v terénu	23
3.2. Zúčastněné pozorování	24
3.3. Rozhovory.....	25
4. Analytická část.....	25
4.1. Rituály.....	26
5. Zjištění	28
5.1. Druhy rituálů.....	28
5.2. Původ rituálů.....	31
5.3. Vnímání rituálů	32
5.4. Rituály a habitus	33
6. Závěr	34
7. Použitá literatura	35
8. Seznam příloh	39
9. Teze bakalářské práce	40

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zaměřuje na problematiku ritualizovaného chování českých golfistů. Rituály ve sportu jsou v postmoderní době stále větším tématem různých sociálních věd, jelikož od přechodu z tradiční společnosti do společnosti moderní a postmoderní se vyskytují na poli sportu stále více. Tento stále rozšiřující se výskyt rituálů je zapříčiněn oslabením tradičních náboženství. Sport se tedy v postmoderní době stává novou substitucí náboženství, ve které se rituální praktiky objevují v nových podobách.

Toto téma jsem si vybral především kvůli mé osobní zkušenosti s golfem a jeho prostředím. Golf hraji již 16 let na poměrně vysoké úrovni v rámci České republiky a svou bakalářskou práci jsem proto směřoval na prostředí, ve kterém se vyznám a pohybuji celý život.

Golf nám nabízí velice zajímavé prostředí pro výzkum díky jeho ojedinělosti, jelikož se jedná o individuální sport propletený prvky týmového ducha v rámci klubového prostředí, které nabízí. Nehraje se totiž jenom čistě individuálně, ale i v týmech, které soutěží mezi sebou v rámci ligových soutěží po celé České republice. I já osobně jsem měl ve svém životě možnost si ligová utkání zahrát a nahlédnout tak na týmový aspekt golfu. Zároveň je golf z pozice veřejnosti stále vnímán s nálepkou elitářského sportu, který nemůže provozovat každý, což je samo o sobě zajímavou motivací pro výzkum tohoto prostředí.

V práci se zaměřujeme na detailní popis golfového prostředí od jeho útlé historie až po současnost, díky které můžeme získat kontext potřebný pro následnou analýzu výzkumného problému. Popis je věnován i akademickým pracím z golfového prostředí, kterých, narozdíl od jiných sportů, není mnoho. I tato skutečnost je jeden z faktorů, proč jsem si ke zkoumání vybral golfové prostředí.

Dále se v práci věnujeme teoretickému ukotvení zkoumaných jevů, jelikož velká část práce je věnována analýze golfových rituálů a jejich zasazení do kontextu našich výzkumných pojmů. Rituály si zde rozebereme jak obecně, tak i v kontextu sociologie sportu a sportovních rituálů. Důraz je kladen na rituály fyzické, jelikož se dají v golfovém prostředí pozorovat nejlépe. Mezi výzkumné pojmy naší práce patří především koncepty Pierra Bourdieuho pole, kapitál a habitus, na které rituály vážeme a snažíme se je skrz ně vysvětlit. Rituály jsou zde tedy hlavním nástrojem pro zkoumání ovlivňování habitu jednotlivých hráčů v rámci golfového prostředí. Hlavní výzkumný problém, který se v této

práci snažíme vysvětlit, je tedy jak hráči golfu vnímají vlastní ritualizované chování a jak ovlivňuje samotný habitus těchto hráčů.

Pro vysvětlení této problematiky zde používáme data ze zúčastněného pozorování a rozhovorů se zkušenými golfisty, kteří si golf chodí pravidelně zahrát. Výsledky jsou poté prezentovány v kontextu zvolených a objasněných pojmů se snahou zodpovědět hlavní výzkumnou otázku celé práce.

2. Teoretická část

2.1. Golf

2.1.1. Historie golfu

Golf, jak ho známe dnes, je sport, který můžeme zařadit mezi starší sporty při srovnání například s fotbalem či hokejem. Historie vzniku ovšem není nikde specificky popsána. Nejpravděpodobněji vznikl golf z holandské hry „kolf,” která se vyskytuje na obrazech z 16. století [Saunders 2006: 10]. Do aktuální podoby se golf dostal až vývojem ve Skotsku, kdy byl dokonce v roce 1457 zakázán králem Jamesem II. z důvodu, že rozptyloval od učení lukostřelby. Tento zákaz byl později zrušen králem Jamesem VI., který ho zrušil, aby se sám mohl stát golfistou. Hrál na hřišti v St. Andrews, které se považuje za nejstarší hřiště na světě, a v roce 1764 se stalo standardní 18 jamkové hřiště [Saunders 2006: 11]. Postupně se také vyvíjela pravidla golfu, vznikala další hřiště a golf nabíral na popularitě. V roce 1860 se také poprvé pořádal první golfový turnaj The Open Championship, který se hraje dodnes a patří mezi nejprestižnější turnaje celé sezóny [PGA TOUR 2007].

2.1.2. Počátky moderního golfu v USA

Po rozšíření ve Skotsku se golf samozřejmě dostal také do USA, kde neměl stejně rychlý nástup jako ve Spojeném Království. Hřiště a kluby se zde začaly formovat až v 80. letech 19. století, kde se můžeme bavit pouze o pár klubech napříč celým USA, ovšem již v roce 1910 jich bylo 267. Na toto období mezi rokem 1894, kdy golf začal být vnímán jako prestižní sport pro nejbohatší vrstvu, a rokem 1920 existuje zajímavá studie Varnera a spol. z roku 2002 zaměřující se na civilnost, rituály a vyloučení v americkém golfovém prostředí [Varner 2002]. Tato studie využívá teorie strukturalistického ritualismu, blíže efekt ritualizovaných symbolických praktik, který poskytuje normativní rámec definice rituálů

[Varner 2002: 3]. Jako data byla použita analýza dobových textů oficiálních golfových organizací, golfová pravidla, golfové magazíny a články zaměřené na golf ve sportovních časopisech. Analýza těchto dokumentů se především snažila odhalit, jak jsou pravidla a etiketa golfu podávána novým či stávajícím hráčům, jelikož většinu těchto zdrojů psali stejní autoři, kteří již byli začlenění do golfového života a často i zastávali důležité posty ve formálních organizacích s golfem spojených. Studie zjistila, že nejdůležitějším faktorem pro golfovou komunitu byly mravy a s tím spojené restriktce o tom, co se sluší a patří, a co je naopak zakázáno [Varner 2002: 6]. I když většina těchto restrikcí byla komunikována v pozitivním smyslu, byla zde zjištěna jistá exkluzivita. Například profesionální hráči byli sice opěvováni za jejich technický projev golfu, ovšem jejich mravy byly silně kritizovány a stávalo se, že dokonce ani nebyli vpuštěni do klubovny, jelikož by mohli pošpinit dobrou pověst klubu. Spolu s profesionálními hráči byli v kategorii “nižších golfistů” také hráči s nižších vrstev, veřejní golfisté a caddies (nosiči holí). Tito hráči byli obecně charakterizováni jako „*nesprávní, impulzivní, hlasití a neohleduplní k pravidlům hry*” [Varner 2002: 9].

Populární golfové magazíny také kladly velký důraz na učení samotného chování při hře golfu či jenom při pohybu na golfovém hřišti. Dokonalost ve splnění všech podmínek potřebných při hře golfu jako je například kontrola, koncentrace, přesnost a jiné dokazovala, že je golfista schopen dosáhnout náležité úrovně ve hře. Důraz na tuto dokonalost byla dokonce důležitější než samotné výsledky. Potvrzuje to dokonce i zajímavý výrok z magazínu American Golfer, který říká, že „*muž nemůže během života očekávat, že se stane dokonalým golfistou, ovšem snaha se jím stát vyrobí perfektního muže*“ [Cummings 1912: 188].

Z této studie můžeme tedy chápat, že nejdůležitější věcí pro golfistu na počátku 20. století v USA bylo dodržování pravidel, adekvátní chování a kontrola svých mravů. Tyto hodnoty byly velice důležité i pro nejbohatší vrstvu společnosti, z čehož můžeme vyvodit, že golf se stal novým měřítkem, jak rozeznat sociální status jednotlivých hráčů. Jelikož USA hraje velkou roli v rozšiřování golfu do světa jakožto jedna z hlavních golfových destinací, můžeme se domnívat, že i z tohoto důvodu bylo na golf pohlíženo jako snobský sport. Můžeme říct, že tento pohled na golf přetrvává dodnes, ovšem s nástupem golfu jako masového sportu se začíná ztrácet. Roli zde hraje i mnohem lepší dostupnost ke golfu a k samotnému vybavení pro golfisty.

2.1.3. Golf v Čechách

Golf v České republice je stále částečně považován za sport snobský, i když přístup k němu se zdá být velice snadný jako k podobným sportům, například tenis. Česká golfová federace, jakožto hlavní organizace golfu v České republice přišla v roce 2010 s projektem „Hraj golf, změň život,“ kterým se snažila přilákat na golfová hřiště veřejnost a změnit tak zakořeněný názor o tom, že golf je pouze pro bohaté a nemá cenu ho ani zkoušet, jelikož bychom v něm nechali obrovské množství peněz a času.

Tento pohled na golf v českém prostředí pramení již od založení prvních klubů, jelikož první kluby a hřiště u nás vznikaly během začátku 20. století v lázeňských komplexech. Golf k nám byl totiž přivezen bohatými britskými a německými šlechtici, kteří používali lázeňské komplexy na dovolené během letní sezóny [Sedlák 2004: 7]. První golfové hřiště na území České republiky bylo tedy založeno v roce 1904 v Karlových Varech a další o rok později v Mariánských Lázních. Tato hřiště zde zůstala až do současnosti a každý golfista, který se chce ohlédnout za historií českého golfu, si je tak může stále zahrát.

Sportem elity se tedy golf ustanovil hned od začátku, jelikož britská a německá šlechta dále lákala pouze lidi ze stejné, tedy nejbohatší, vrstvy společnosti. Snahou prolomit tento „štítek“ se ustanovil nový klub Golf Club Praha založený v roce 1926 na jehož založení se podíleli například Jan Masaryk či Edvard Beneš [Sedlák 2004: 8]. Klub kromě vydání oficiálních pravidel či tréninku mladistvých zároveň sloužil jako sociální pole pro osobnosti a vlivné skupiny této doby. Současně vzniká i Golfový klub Líšnice, který se více soustředil na hraní golfu jako takového a pohybovali se v něm tedy spíše nadšenci pro tento sport, kteří zároveň i přiváděli své rodinné příslušníky či pracovní kolegy [Sedlák 2004: 11]. Další vývoj golfu je poměrně standardní pro každý nový sport, který láká více a více lidí (dokonce i žen), kde vznikají nová hřiště a kluby, pořádají se turnaje a zároveň se i zakládá oficiální golfový svaz ČSR. Během druhé světové války se golf nijak neomezoval a dopad na něj byl stejný jako na ostatní sporty z důvodu nedostatku „všeho“ během válečného období.

Velkou ranou pro golf v České republice byl rok 1948, kdy nastala centralizace sportovních spolků a sportů obecně. S touto centralizací přišla i ideologické přeměna, do které golf příliš nezapadal kvůli původnímu nastolení jako elitářského sportu. Podle komunistické strany byl golf sportem vykořisťovatelů, kteří využívají pracující třídu na podřadné práce, zde tedy caddies [Sedlák 2004: 86]. Golf ovšem nezanikl, ale zároveň ani dále nevzkvétal tak, jako za první republiky. Kluby se podřídily nastolenému řádu a

vstoupili do Sokola, kde tvořili společný klub s dalšími sporty v blízkosti svého hřiště. Komunistická strana měla snahu o likvidaci golfových klubů, o kterou se snažili například odcizením půdy. Jediná místa, která zůstala víceméně stejná, byla hřiště kolem lázeňských komplexů. Stav českého golfu se nepatrně zlepšil během 60. let s uvolňováním režimu. V této době vznikla liga golfových klubů, které se hráči z celé republiky mohli účastnit a hrát tak golf bez větších obtíží.

Období normalizace přineslo další velkou ránu pro golf, jelikož hráči neměli možnost vycestovat na mezinárodní turnaje, neměli velký přístup ke golfovému náčiní a vybavení a často čelili perzekuci. Ta většinou vzešla z poměrně logických důvodů – například to, že někdo z jejich známých nelegálně emigroval do zahraničí. Golf byl tedy sportem značně omezeným a těžko přístupným někomu novému, kdo by se s ním chtěl seznámit a začít ho hrát.

Po převratu začal golf vzkvétat v tom pravém slova smyslu, jako tomu bylo v USA po druhé světové válce. V roce 1989 bylo v České republice zhruba tisíc golfistů, kteří hráli na 8 hřištích [finmag 2021]. Podle dat České golfové federace z roku 2018 je v Čechách přes 53 tisíc golfistů, kteří mohou hrát na 107 hřištích a v rámci 184 klubů [ČGF 2018]. Aktuálně můžeme tedy říct, že golf se stal masovým sportem, ke kterému má přístup téměř každý, kdo si ho chce vyzkoušet. Například jenom v roce 2018 se ke golfu díky projektu Bav se golfem dostalo zhruba 14 tisíc dětí a měly možnost se s hraním golfu seznámit [ČGF 2018]. Je složité diskutovat o pohledu na golf jako na snobský sport, jelikož pro určitou skupinu lidí bude golf elitářský vždy, ale obecně můžeme tvrdit, že se od této nálepky snaží distancovat. Cena golfového vybavení se pohybuje již od 6 tisíc, což se dá cenově přirovnat k dalším individuálním sportům [GolfChampion 2022].

2.2. Sport a sociologie

Koncepci sportu můžeme dohledat v pracích mnoha sociologů, z těch prvních můžeme jmenovat Simmela, Webera [Weber 1905], Spencera či Veblena [Veblen 1899]. Ovšem první práce *Soziologie des Sports* od Rieseheho, která je věnovaná sociologii sportu a bere ji jako produkt městské, průmyslové civilizace jako reakce na přetvoření člověka v stroj, se objevuje až v roce 1921 [Petrusek et al. 1996]. Sociologie sportu jako taková je „*disciplina zabývající se z různých hledisek vztahem mezi sportem a společností*“ [Petrusek et al. 1996]. Dělí se na dva odlišné přístupy, a to sociologie sportu, která se zabývá sportem jako

institucí a sociologie ve sportu, která využívá sociologické poznatky k řešení problémů ve sportu a činnostem s ním spojených.

Od 60. let 20. století se sociologie sportu více rozvíjí a spíše, než by řešila sport obecně, se začala zaměřovat na jednotlivé sporty či organizace. Snaží se tedy vysvětlit různá témata jako jsou například sociální nerovnosti, vztah sportu a médií, závislost sportu na ekonomice či vztahy mezi pohlavími [Sekot 2008: 8]. Samotný sport můžeme chápat jako „*institucionalizovanou pohybovou aktivitu motivovanou zvýšením celkové kondice, osobním prožitkem či cíleným výsledkem nebo výkonem*” [Sekot 2008: 10]. Je velice komercializovaný, což mu dodává na důležitosti jakožto tématu sociologie, jelikož každý člověk se s ním setká denně. Ať už ve formě reklamy, článku, řešením profesionálních sportovců na sociálních sítích či jednoduchým spatřením provozování sportu v rámci každodenních činností.

Můžeme tedy říct, že sociologie sportu se dotýká obrovského množství témat, která sociologie řeší jako je například hodnotové směřování, politické a ideologické postoje či obecné názory na svět.

2.2.1. Golfové prostředí

Jak jsem již zmiňoval v minulé kapitole, sociologie sportu se v 60. letech začala spíše orientovat na jednotlivé sporty a výjimkou nebyl ani golf, který sice dostal pozornost spíše až na začátku 21. století, ale i přesto ji dostal, jelikož nabízí poměrně netradiční podmínky pro sociologický výzkum. Jedná se totiž o sport individuální, který má ovšem silné kolektivní vazby v podobě golfových klubů. Zároveň se historicky ve světě jednalo o sport silně elitářský, což přináší zajímavé sociální pole pro výzkum.

V předešlých kapitolách jsme si objasnili, že golf, zde je tedy myšleno v České republice, už není sportem čistě elitářským, ovšem ne všude je tomu tak. Jeden z případů země, kde zůstal golf elitářským sportem, je Mexiko. Zde se stále jedná o sport zaměřený na privátní kluby, ve kterých stojí členství až 135 tisíc dolarů se zápisným v hodnotě 23 tisíc dolarů [Saliba 2003: 43]. Studium golfového prostředí v Mexiku se podrobně zabývá Hugo Ceron-Anaya ve své knize *Privilege at Play: Class, Race, Gender, and Golf in Mexico* [Oxford University Press, 2019]. Vychází z etnografického výzkumu v exkluzivních golfových klubech v Mexiko City a ukazuje, jak se v tomto prostředí předávají a udržují sociální hierarchie a vztahy v nejvyšších třídách mexické společnosti. Mezi další zajímavé studie z prostředí golfu se řadí práce Robyn Zevenbergen, která popisuje dopad kultury

golfových klubů v Austrálii na golfisty ve věku od osmi do čtrnácti let. Není sice čistě sociologická, ovšem používá velice zajímavé koncepty, které mě inspirovaly při výběru tématu této práce. Mezi tyto koncepty patří klasická etnografie a rituály při studiu golfového prostředí a následná analýza v rámci Bourdieuho pojmů habitus, sociální pole a kapitál. Zmínit zde také můžeme studii z roku 2002 *Civility, Rituals, and Exclusion: The Emergence of American Golf during the Late 19th and Early 20th Centuries* zmíněnou již dříve zaměřující se na rozvoj golfu na začátku 20. století v USA. Novější studie z golfového prostředí často řeší otázku genderu a postavení žen v golfu a golfových klubech. Mezi tyto studie patří *Ritual-based Behavior that Reinforces Hegemonic Masculinity in Golf: Variations in Women Golfers' Responses* z roku 2008 a *'Ladies present!': an auto/ethnographic study of women amateur golfers at an English provincial golf club* z roku 2016. Obě tyto studie používají pro nás použitelnou metodologii výzkumu, jelikož pohlíží na golfové prostředí skrze analýzu rituálů. Jedná se zde tedy o teorii zaměřenou na rituály a rituální chování a autoetnografický výzkum, který v rámci naší práce provádíme také.

V českém prostředí je golf poměrně neprobádaným sportem, ovšem máme zde dva hlavní faktory, proč tomu tak je. Oba se vážou na historické ideologické uskupení České republiky, jelikož jak golf, tak i sociologie to neměly snadné. Golf sice existoval, ale počet hráčů byl minimální, stejně jako počet hřišť. Sociologie na druhou stranu nebyla věda uznávaná a oficiálně se mohla stanovit až po roce 1989 [Nešpor 2014]. Golf se v rámci sociologie v českém prostředí mohl tedy zkoumat “pouze” posledních 30 let, což zdaleka není dostatek času pro více studií a výzkumů. Můžeme tedy najít jednu diplomovou práci *Golf - snobský sport nebo sport pro všechny?* z roku 2006 zaměřenou na výzkum golfového prostředí, ovšem zde zdroje víceméně končí. Objevuje se pár bakalářských prací, kde je golf zmíněn, ovšem skoro žádný akademický či vědecký článek. I proto jsem se rozhodl zaměřit svou práci na golfové prostředí a jeho studii.

2.3. Sociální pole, kapitál a habitus

Pro teoretické ukotvení této práce jsem si vybral základní koncepty Pierra Bourdieuho, a to sociální pole, kapitál a habitus. Tyto koncepty se nám pojí na fyzické rituály, které jsou jedním z hlavních zdrojů dat v této práci, a i proto nám pomohou objasnit fenomén ritualizovaného chování českých golfistů. V této kapitole se je pokusím rozebrat a přesněji zasadit do kontextu této práce.

2.3.1. Sociální pole

V tomto konceptu je společnost, kterou Bourdieu vnímá z hlediska komplexity jejich diferencovanosti, vnímána jako prostor antagonistických pozic, které okupují jednotliví aktéři těchto polí. Mezi těmito aktéry probíhá kontinuální boj o tyto výhodné pozice. Podle komplexity dané společnosti se dělí na diferencované, které se skládají z více sociálních polí a nediferencované, které obsahují pouze jedno pole [Růžička, Vašát 2011]. Zde se budeme tedy více soustředit na společnosti diferencované, jelikož více vysvětlují naši problematiku. Golfové prostředí se dá uvažovat jako sociální pole samo o sobě, ovšem zasahuje i do jiných polí a je tedy nutné o něm uvažovat v kontextu diferencované společnosti. Pro tento výrok je nutná definice, kde Bourdieu definuje sociální pole, které „se řídí svými vlastními zákony fungování a transformace, jinými slovy jde o strukturu objektivních vztahů mezi pozicemi, které v něm zaujímají jednotlivci či skupiny konkurující si v úsilí o legitimitu jako část sociálního prostoru autonomní, s vlastními pravidly a formami kapitálu” [Bourdieu (1992) 2010: 282]. Sociální pole je pak definováno jako „prostor objektivních vztahů mezi pozicemi“ [Bourdieu (1986) 1993: 181], mezi kterými dochází k symbolickým či otevřeným bojům majícím za cíl buď transformovat, nebo zachovat stávající strukturu pole [Bourdieu (1986) 1993: 183]. Tato část je pro nás důležitá především kvůli cíli transformovat či zachovat strukturu sociálního pole, jelikož i golfové prostředí má svou strukturu a z předešlých studií, které jsme si zde popsali můžeme říct, že golfisté, pohybující se v tomto prostředí celý život mají spíše snahu zachovat tuto strukturu a nijak více se nesnažit o transformaci.

2.3.2. Kapitál

Pierre Bourdieu uvažuje o kapitálu ve 4 základních formách, a to kapitál ekonomický, sociální, kulturní a symbolický. Tyto formy se poté dělí v návaznosti na pole, ve kterém se objevují, a historickém kontextu daného pole. Pozice v sociálním poli je pak určována „pozicí ve struktuře distribuce různých druhů kapitálů” [Bourdieu (1997) 2000: 134]. Samotný kapitál pak lze chápat obecně jako cokoliv, co má v příslušném sociálním poli či prostoru diferencující (resp. stratifikační) efekt, to jest jako to, co způsobuje nerovnou distribuci uznání a moc [Růžička, Vašát 2011]. Každý kapitál ovšem musí být převoditelný na kapitál symbolický, jelikož díky němu se v jednotlivých polích získává společenské uznání a postavení, což je i příčinou získání moci v daném poli. Společenské uznání je podle Bourdieuho i konečným cílem všech sociálních bojů všech sociálních aktérů ve

všech sociálních polí. Z tohoto tvrzení můžeme tedy uvažovat, že je to boj nekonečný, jelikož nikdy nedosáhneme absolutního společenského uznání v jakémkoliv sociálním poli v rámci jakéhokoliv kapitálu. Můžeme například uvést Tigera Woodse, jednoho z nejlepších hráčů golfu za celou historii sportu, který mezi lety 1997 až 2009, tedy 12 sezón, vyhrál celkový žebříček PGA TOUR osmkrát. Woods v této době vyhrál nespočetné množství turnajů (společenské uznání) a nedalo se pochybovat o jeho absolutní dominanci v golfovém světě (sociálním poli). I tak ovšem nemůže říct, že by dosáhl “absolutního” společenského uznání a tento společenský boj tak mohl ukončit.

Pro tuto práci jsme si nakonec vybrali využívat kapitál symbolický, jelikož námi zkoumané fyzické rituály můžeme považovat za kapitál symbolický, který je předáván mezi jednotlivými aktéry sociálního pole skrze jejich jednání.

2.3.3. Habitus

Koncept habitu je termínem s dlouholetou tradicí filozofickou tradicí a je používán ve více oborech jako například psychologie či biologie. Pierre Bourdieu jej tedy redefinoval, aby byl použitelný v sociologii a nejznámější definice habitu zní: *„habitus je systémem trvalých, přenositelných dispozic, strukturovaných struktur majících sklon fungovat jako strukturující struktury.. objektivně regulovaných, ... aniž by však produktem podřízenosti pravidlům, může být kolektivně organizovaný, aniž by byl produktem organizačního úsilí nějakého dirigenta“* [Bourdieu (1980) 1990: 53]. Základním konceptem je tedy to, že habitus je soubor individuálních a individualizovaných předpokladů k tomu vnímat, myslet a jednat určitým způsobem. *„Tyto předpoklady jsou tedy výsledkem dlouhodobých objektivních struktur daného jedince. Z dlouhodobého hlediska pak objektivní pozice v sociálním prostoru postupně sedimentuje do mysli a těla příslušného sociálního aktéra. Jinými slovy se způsob vnímání a myšlení sociálních aktérů přizpůsobuje sociální pozici, kterou tito aktéři zauímají“* [Růžička, Vašát 2011]. Každý aktér pak postupně přijímá způsoby vnímání, myšlení a jednání daného sociálního pole ve kterém se pohybuje. Postupně tedy dochází k sedimentaci daných praktik, dokud nejsou pro aktéra automatické v postavení, které v poli zaujímá. S touto automatizací přichází i ovlivnění vlastního habitu aktéra, jelikož tyto praktiky se staly součástí vlastní mysli a těla a jsou tedy součástí aktéra napořád. Tímto způsobem tedy funguje přenositelnost vnímání a myšlení aktérů daného sociálního pole na aktéry polí jiných.

Je ovšem důležité zmínit, že habitus je založen na předpokladu, že tělo konstantně a nevědomě vstřebává sociální informace, kterým je vystaveno skrze sociální interakce na úrovni sociálního pole [Bourdieu (1980) 1990]. Habitus tedy není vědomý, jelikož lidé si neuvědomují, proč jednají určitým způsobem a prostě jednají. Můžeme tedy říct, že aktér, který se pohybuje v golfovém poli dostatečně dlouhou dobu, si přivlastní praktiky z tohoto prostředí a používá je poté automaticky, jelikož se stali součástí jeho habitu. Habitus se tedy zdá jako pouhý reprodukční „orgán,” který nepřináší žádnou sociální změnu ale pouhé předávání již známých stálých věcí. Důležité je ovšem nezapomínat na daný kontext, tedy sociální pole a specifické historické podmínky, které ovlivňují dané jednání, které z habitu vzniká. V rámci sociálního pole, kapitálu a habitu zde tedy není pouhá reprodukce, ale i možnost změny struktury daného sociálního pole.

2.3.4. Vymezení golfu v kontextu Bourdieuho pojmů

V této práci můžeme tedy golfové prostředí považovat za sociální pole, ve kterém jsou aktéři (hráči golfu) ovlivňováni tímto sociálním polem a snaží se získat dostatečné schopnosti (kapitál) pro vzbuzení respektu (sociálního kapitálu) u ostatních aktérů (hráčů golfu). Tato snaha je zapříčiněna dlouhodobým pohybem v tomto sociálním poli, což vede k následnému ovlivnění habitu, a tedy i jednání. Z Wacquantovi analýzy může říct, že golfové schopnosti jsou jistá forma kapitálu, která po vtělení dává hráči jisté množství schopností a způsobů chování dostatečné k produkci hodnot v golfovém prostředí v rámci uznání [Ceron-Anaya 2017: 14]. Zajímavostí golfu je, že nepotřebuje žádné rozhodčí v poli, kteří by neustále hráče sledovali, jelikož se počítá se stoprocentní upřímností a otevřeností ve vyplnění vlastních výsledků hry. Tato skutečnost ovšem dělá z upřímnosti věc zdravého rozumu hodného každého golfisty, což se v jiných sociálních polích (sportech) objevuje málokdy. „*Pokud se habitus a sociální pole shodují vzniká lidské porozumění známé jako zdravý rozum*” [Bourdieu (1980) 1990: 66]. Oplývat tedy zdravým rozumem v kontextu sociálních polí a habitu znamená mít hluboký přehled, jak v podobě běžných praktik, tak i forem chování, o daném poli, ve kterém se aktér pohybuje. Toto vědění je poté spojeno v rámci mysli a těla v jednotu zkušeností a akcí neboli habitu [Ceron-Anaya 2017: 16].

2.4. Rituály ve sportu

Problematika ritualizovaného chování a jednání je v rámci výzkumu v sociálních vědách častým objektem studií. Mezi vědy zabývající se rituály patří psychologie, etnologie či pro nás důležitá sociologie. Zájem o tuto problematiku je zaměřen zejména na výzkum kolektivních a organizovaných forem sociálního života [Sekot 2008: 81]. Rituál jakožto významná forma kolektivního způsobu chování je založen na vnucených nebo tradičních pravidlech a vystupuje jako posvátný obyčej. „*Konceptuálně jde o označení určitého druhu nutkavě neurotických činností, spojených s pověrou či absencí čistě racionálního jednání*” [Sekot 2008: 81]. Rituály můžeme popsat jako velice strukturované a standardizované jednání s určitým symbolickým významem. Mimo sport se jedná především o rituální setkávání, které slouží k představení vlastní společenské pozice. V kontextu antropologie můžeme k rituálům přiřadit funkce sociální kontroly, vyvolání žádoucí motivace a postojů v daném prostředí či společnosti nebo navozování přirozené empatie a komunikace v rámci společnosti [Sekot 2008: 81]. Vznikají v kontextu daného pole jako ustálená forma individuálního či kolektivního způsobu chování, které vychází samovolně z daného pole a jedinců, kteří se v něm pohybují.

Důležité je taky poznamenat, že rituály se mohou určitým způsobem vyvíjet, proměňovat, posilovat nebo oslabovat. Můžeme tedy tvrdit, že se jasně vážou na předešlé pojmy, jelikož vychází z daného sociálního pole, ovšem jsou ovlivněny habitem jednotlivých aktérů daného pole a dále se předávají v rámci jednání těchto aktérů. V rámci každodenního života se rituály řadí k základním stavebním kamenům každého období tohoto života, jelikož přispívají k určitému řádu a také jako zdroj pocitu bezpečí a smysluplnosti [Sekot 2008: 82]. Tyto rituály jsou posilovány různými talismany, kterým přisuzujeme blahodárný či ochranný účinek. Původní vyložení rituálů se silně dotýkalo náboženského života, který se již v moderní a postmoderní společnosti vytratil, a tak výklad rituálů změnil formu. Toto je důležité především ve sportu, jelikož sport se stal novou substitucí náboženství a rituály tak opět získali velkou pozornost, hlavně tedy na poli profesionálního sportu [Sekot 2008: 85].

Rituály ve sportu jsou tedy silně ovlivněny rysy pověřivosti, kdy se sportovec uchyluje k rituálnímu jednání především za účelem snížení psychického napětí před důležitým utkáním či turnajem. I samotné turnaje a utkání bývají považovány za rituální záležitosti, jak tomu bylo již dříve, například při starověkých olympijských hrách. Mezi novodobé soutěže řadící se mezi rituální můžeme považovat například americký Super Bowl či finále

Ligy mistrů. Jako nejznámější sportovní rituály můžeme jmenovat například výběr určitého typu obuvi, nalepení žvýkačky na určitý bod hřiště, nutnost konzumace určitého jídla před utkáním, danou cestu na hřiště či stadion, šťastná čísla na dresu, líbání dresu, neměnné pořadí hráčů při nástupu na hrací plochu či ochutnávku vody u veslařů a kanoistů [Sekot 2008: 86]. Obecně se jako sport nejvíce ovlivněn rituálním chováním hráčů a klubů bere baseball, kde najdeme obrovské množství různých rituálů. Nedá se ovšem říct, který typ sportu je více ovlivněn rituály, zdali to jsou sporty individuální či kolektivní, jelikož například jmenovaný baseball je sport kolektivní ale i v takovém tenise můžeme najít velké množství ritualizovaného chování.

Samotný rituál má hned několik definic, které se mohou stát východisky pro analýzu studovaného problému, jelikož ne každý definuje rituál identicky jako jiné stálé pojmy v sociologii. Definice rituálu se dělí podle doby, ve které byla napsána, jelikož definice moderních či postmoderních rituálů se musela změnit v reakci na změnu společnosti. Jedním z prvních, kdo definoval rituál byl Emile Durkheim. Ten definoval pojem rituál na bázi primitivních náboženství, zde tedy totemismu. Rituály jsou „*pravidla, která předepisují, jak by se měl člověk chovat v přítomnosti posvátného*“ [Durkheim in Birrel 1981: 357]. Jde tedy o posvátné vyložení rituálu, což s postmoderní dobou není moc spjaté. Další známá definice rituálů od Victora Turnera říká, že rituál je „*předepsané formální chování pro příležitosti neodkázané na technickou rutinu; odkazuje na víru v mystické (nebo neempirické) bytosti či síly pokládané za první a poslední příčiny všech účinků*“ [Turner 1982: 79]. Tato definice je lépe uchopitelná než Durkheimova, a můžeme ji tedy využít, ovšem stále nám ještě nenabízí dostatečný rozhled pro pochopení rituálů v golfu. S obsáhlejší a pro nás více uchopitelnou definicí rituálu přichází Catherine Bell v knize *Ritual theory, ritual practice*. Uvádí zde, že pokud je na rituál pohlíženo jako na činnost, je odlišen od aspektů náboženského světa. Podle Bell jsou rituály „*bezmyslenkovitá akce – rutinizovaná, navyklá, obsesivní či mimetická*“ [Bell 2009: 19]. Tato definice je již poměrně dobře použitelná pro golfové prostředí, jelikož je oddělena od sakrálního světa a je cílená na skupinu či jedince.

Samotná funkce rituálů se v historii liší a neplní pouze jednu funkci, ale spíše několik. Jednou z nejvýznamnějších funkcí kolektivních rituálů je schopnost přenášet a udržovat hodnoty dané společností, v mém případě tedy golfového klubu a golfu jako sportovního prostředí, které má své vlastní pravidla a hodnoty. Dále mají také funkci integrační, jelikož

díky rituálům představíme dané prostředí novému členovi, který se tyto rituály postupně učí a aplikuje i na své chování v dané společnosti. Tyto funkce rituálů se nám tedy i vážou na předešlé Bourdieuho pojmy předávání kapitálu v rámci sociálního pole a habitu jednotlivých aktérů. Pokud se podíváme na individuální rituály, jejich funkce je poté uklidňující pro daného jedince či také přípravou na psychickou zátěž zde spojenou s turnajovým prostředím. Zde tedy budu pracovat s definicí rituálu, kde „*rituál je označení výrazného individuálního nebo kolektivního způsobu chování, který je založen na vnucených nebo tradičních pravidlech. Vzniká jako reakce jednajících osob na situace rozhodování nebo strachu, přičemž pro svou identickou opakovatelnost funguje jako stabilizátor chování*” [Petrušek et al. 1996: 938]. Dělení rituálů je už složitější, jelikož ne každý autor rituály dělí a když už rozdělení použije, většinou se liší od ostatních autorů. Obecně můžeme rituály rozdělit na sedm kategorií, a to opakující se, stylizované (formální), následné (navazující), výjimečné, účinné, oslavné a respektující [Sekot 2008: 83]. Toto je i základní schéma, ze kterého můžeme vycházet při analýze rituálů v našem výzkumu. Je ovšem nutné toto schéma doplnit ještě o rituály vyskytující se spíše u profesionálních sportovců, a to rituály iniciační, přípravné a ochranné [Sekot 2008: 86]. Musíme podotknout, že tyto druhy rituálů vyskytující se u profesionálních sportovců naše schéma rozšiřují, ale zároveň se s ním promíchávají. Můžeme tedy rituál zařadit jako opakující se, ale zároveň i přípravný.

2.4.1. Golfové rituály

V předchozí kapitole jsme se seznámili s rituály obecně, s rituály ve sportovním prostředí a jejich významem pro sportovce i společnost obecně. Nyní se detailněji podíváme na golfové rituály, které můžeme vidět u více golfistů nebo jednotlivých profesionálních hráčů. Funkce rituálů na golfu je víceméně stejná jako u všech ostatních sportů, tedy uklidňující při větší míře psychického napětí. Ovšem můžeme vidět i rituály, které mají za úkol předat jistý způsob chování či jednání v rámci golfového hřiště a klubu. Na které rituály v golfu moc nenarazíme, jsou především iniciační, jelikož se jedná o individuální sport a týmové prostředí je zde spíše uměle vytvořené a doplňující. Mezi nejznámější golfové rituály můžeme řadit odehrání přesného počtu míčků na cvičných plochách před turnajem, předem dané občerstvení na hru, jasně zvolené místo na golfové pomůcky jako jsou markovátka, míčky či tyčka nebo určitá barva oblečení, která nesmí na turnaj chybět. Jako příklad těchto rituálů u profesionálních golfistů můžeme jmenovat rituál Jacka

Nicklause, který vždy hrál se třemi mincemi ve své kapse či rituál Earniho Else, který věřil, že každému míčku je pouze jedno birdie (skóre na jamce jednu pod par) a při zahrání birdie vždy míček změnil. Úplně neznámější je asi rituál Tigera Woodse, bývalého nejlepšího golfisty světa, který si na poslední nedělní den turnaje vždy bral červené triko. Tento rituál se stal tak rozšířeným, že několik hráčů na profesionální i neprofesionální scéně ho implementovalo do své vlastní rutiny. Tento rituál tedy začal jako idiosynkratický pro Woodse, ovšem proměnil se v rituál sdílený v rámci celého golfového prostředí. Zde je tedy krásně vidět, že rituály nejsou stále stejné, ale vyvíjí se společně s daným sociálním polem a jednáním jeho aktérů, zde tedy golfem.

Pro objasnění, rituály sdílené se řadí mezi individuální, které ovšem můžeme najít u více sportovců daného sportu. Idiosynkratické jsou určité zvláštní rituály, které většinou najdeme pouze u jednoho sportovce a jsou často velice komplikované a složité. I tyto rituály budeme v této práci zkoumat, jelikož se jedná o rituály, na které si sportovec spíše vzpomene i když už jsou pro něj automatické.

2.5. Výzkumné otázky práce

Předchozí teoretické ukotvení celé práce i v souvislosti s historií golfu nám dává dostatečný podklad pro hlavní výzkumný problém celé bakalářské práce. Tato práce se totiž soustředí na ritualizované chování českých golfistů za použití pojmů habitus, kapitál a sociální pole. Stěžejní jsou zde především rituály, které nám dají kvalitní podklad pro ovlivňování habitu samotných hráčů. Výzkumná otázka práce tedy zní: Jak golfisté vnímají vlastní ritualizované chování při hraní golfu. Specifikuji jí dílčími podotázkami, a to: Jaké rituály můžeme u golfistů pozorovat, Jakou hodnotu rituálům golfisté přisuzují, Uvědomují si golfisté své rituální chování, Jak rituály souvisí se samotným habitem golfistů.

3. Metodologie

Cílem této bakalářské práce je vysvětlení ritualizovaného chování golfistů a jeho ovlivňování habitu těchto hráčů v rámci golfového prostředí. Nejvhodnější metody pro sběr takovýchto dat nám nabízí kvalitativní výzkum, jelikož *„kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založen na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v*

přirozených podmínkách" [Creswell 1998: 12]. Z metod, které nám kvalitativní výzkum nabízí se na toto téma nejlépe hodí etnografický výzkum. Etnografie se využívá především v oblastech, kde je lidská společnost popisována a klasifikována na základě specifík ve způsobu života a v kultuře [Petrušek et al. 1996: 279]. Můžeme tedy konstatovat, že se ideálně hodí do golfového prostředí, jelikož samotný golf se hraje ve specifických podmínkách golfového areálu, který má vlastní pravidla, zvyklosti a jistou kulturu. Etnografie je definována jako „*odborná subdisciplína soustředěná na primární sběr dat v terénu, zejména při výzkumu malých, v určitých oblastech kulturně uzavřených společenství a sběr materiálu o způsobu života a kultuře specifického společenství a základní vyhodnocení sebraného materiálu jako součást širšího badatelského záměru*“ [Petrušek et al. 1996: 279]. Z nabízených metod v rámci etnografického výzkumu jsem si pro tuto bakalářskou práci vybral pozorování, zde tedy zúčastněné pozorování a polostrukturované rozhovory pro lepší porozumění dat z pozorování. Například druhotná analýza literárních zdrojů se příliš nehodí, jelikož jak už bylo zmíněno, golf není z pohledu sociologie dostatečně prozkoumaným prostředím a neměli bychom tedy dostatečné množství dat na zkoumání problému této práce. Samotná data jsou poté analyzována v souvislosti na definice rituálů a jejich provázanosti s habitem, kapitálem a sociálním polem.

3.1. Sebereflexe výzkumníka v terénu

Pozice výzkumníka v etnografickém výzkumu je velice důležitá součástí popisu celé studie, sebraných dat, a i následných závěrů. Golfové prostředí jako takové se může jevit jako hůře zpřístupnitelné pro výzkumníka, jelikož musí nejdřív najít jednoho silně zapojeného hráče a dále již postupovat metodou sněhové koule v obstarání dalších respondentů a celkového přístupu do golfových areálů. V této studii ovšem s metodou sněhové koule nepracujeme, jelikož přístup do golfového prostředí je zde zapříčiněn vlastní zkušeností a dlouholetým pohybem v něm. Samotné získání respondentů pro tuto práci tedy bylo poměrně jednoduché, jelikož stačilo oslovit golfisty a golfistky z mého okolí, se kterými jsem se několikrát již setkal, a dokonce s nimi i hrál turnaje po celé České republice. Je tedy nutné zmínit, že se nejedná o čistě etnografický výzkum, ovšem projevují se zde i prvky autoetnografie.

Autoetnografii můžeme definovat jako „*formu nebo metodu výzkumu, která zahrnuje sebezpozorování a reflexivní vyšetřování v kontextu etnografické terénní práce a psaní*“

[Maréchal 2010: 43] a zároveň je to metoda, která „využívá osobní zkušenosti výzkumného pracovníka k popisu a kritice kulturních přesvědčení, postupů a zkušeností. Uznává a hodnotí vztahy výzkumného pracovníka s ostatními“ [Adams 2015]. Tyto definice nám jasně ukazují, že z důvodu mého vztahu ke golfovému prostředí a pohybu v něm nemůžeme hovořit o etnografickém výzkumu, ale spíše o výzkumu, který spojuje prvky etnografické i autoetnografické. Myslím si ovšem, že díky těmto zkušenostem a přístupu můžeme nahlédnout hlouběji do golfového prostředí, jelikož výzkumník, který do tohoto terénu přichází nově, má pouze jistý teoretický přehled a nemůže tedy pohlédnout na detailnější souvislosti. Je zde tedy i jistá limitace, jelikož můžeme přehlédnout věci, které nám přijdou „normální“ z důvodu dlouhodobého vystavení tomuto terénu.

3.2. Zúčastněné pozorování

Jedna z metod sběru dat pro tento výzkum je zúčastněné pozorování v terénu golfového hřiště. Zúčastněné pozorování můžeme zařadit mezi pozorování přímé, které se vztahuje k „bezprostřednímu a systematickému pozorování sociologických úkazů, procesů a činností podle stanoveného plánu bez ovlivňování pozorovaného objektu“ [Petrusek et al. 1996: 822]. Používá se ke zkoumání malých skupin, subkultur a komunit. Golf zde tedy zastupuje zkoumanou sportovní subkulturu. Nejčastěji zkoumá sociální interakce, postoje či celkový způsob života nebo životní styl dané skupiny. V našem případě zúčastněné pozorování má lehce jiné tendence, jelikož vlastní přítomností ovlivňujeme pozorovaný objekt a obecná definice přímého pozorování je pozměněna. Stěžejní částí tohoto typu pozorování je dlouhodobý pohyb v daném prostředí, většinou provedeným žitím ve zkoumané komunitě či subkultuře [Petrusek et al, 1996: 822]. Tento fakt je v této studii nahrazen mým již dlouhodobým pohybem v tomto prostředí a samotné pozorování tedy nemuselo mít tak dlouhý časový rozsah jako v typických studiích využívajících zúčastněné pozorování.

Naše samotné zúčastněné pozorování proběhlo vícekrát na jednom z pražských golfových hřišť během časového období tří týdnů. V rámci pozorování byly sledovány především cvičné plochy golfového hřiště, kde probíhá trénink či příprava před samotným vydáním se na golfového hřiště. Mezi zkoumanými jevy se objevují individuální rituály přípravy na hru, na odpaly či samotné chování golfistů v prostředí golfového klubu a jeho prostor.

3.3. Rozhovory

Zúčastněné pozorování samo o sobě je sice kvalitní zdroj dat, ovšem pro nasbírání dostatečně velkého množství dat bychom potřebovali obrovské množství času. Proto jsem se rozhodl doplnit pozorování o rozhovory se zkušenými hráči golfu z různých částí České republiky. Náš vzorek pro rozhovory činí 4 ženy a 4 muže ve věku mezi 21 a 25 lety, kteří hrají golf alespoň 12 let, tedy již od mladistvého věku [Příloha 1]. Rozhovory probíhaly v online prostředí, jelikož logisticky a časově se jednalo o nejlepší řešení. Zároveň nebyly rozhovory dostatečně dlouhé, aby byla potřeba osobní setkání. Průměrná délka rozhovoru se totiž pohybovala kolem 15 minut, jelikož nebylo potřeba dlouhého vysvětlování jednotlivých odpovědí díky již předem zmíněné dlouholeté zkušenosti s golfem a jeho prostředím. Před každým rozhovorem byl respondentovi přečten informovaný souhlas o zpracování jeho dat a anonymizaci jeho osoby v tomto výzkumu, se kterým každý respondent musel před začátkem rozhovoru souhlasit. Rekrutace pro rozhovory probíhala velice jednoduše, jelikož jak je již zmíněno dříve, kontakty s golfisty udržuji od mladého věku, kdy jsem se všemi mými respondenty hrál turnaje a pravidelně je na golfových hřištích potkával. K dotazování byla použita metoda polostrukturovaných rozhovorů skládající se ze 13 základních otázek, které byly doplněny podle jednotlivých odpovědí respondentů [Příloha 2]. Tato metoda se jeví nejvhodnější, jelikož dokonale kombinuje dva základní druhy rozhovorů, a to strukturované a nestrukturované. Výhodou polostrukturovaných rozhovorů je jistá předem stanovená forma otázek výzkumníkem, ale i možnost rozšíření rozhovoru o další otázky výzkumníka, které z rozhovoru vyloučnou, či dokonce i vložky respondenta, který cítí potřebu nějakou otázku rozvést nebo něco doplnit.

4. Analytická část

Pro analýzu dat k této bakalářské práci bylo použito kódování jednotlivých přepisů rozhovorů s respondenty a terénních poznámek ze zúčastněného pozorování. Kódování je v sociologii termín, kterým se nejčastěji rozumím postup přiřazování kódů kvalitativním datům získaných při empirickém výzkumu [Petrušek et al. 1996: 493]. V kvalitativní analýze mohou mít kódy podobu slov či slovních spojení. Zde jsem se rozhodl použít kódy vázané na mou výzkumnou otázku v podobě rituálů, habitů, pole a kapitálu. Obecným cílem kódování v etnografických výzkumech je rozkrytí obsahu sdělení v rovině, která se

váže k použité teorii [Hendl 2016: 46]. Samotný text je podroben systematické analýze a následné interpretaci, která odhalí skryté vztahy, pravidelnosti a témata. Obecné kódování probíhá pročítáním daného textu a přiřazováním zvolených kódů, které se hodí v kontextu dané práce. Zde jsme tedy použili kódování otevřené a různé kategorie kódů, jednotlivě tedy rituál, odůvodnění rituálu, vznik rituálu, kapitál, pole a habitus. Kategorie kódů rituál byla poté znova detailněji analyzována pro rozpoznání jednotlivých rituálů podle jejich dělení.

4.1. Rituály

Námi sesbíraná data ze zúčastněného pozorování na golfovém hřišti a polostrukturovaných rozhovorů s respondenty nám umožnila identifikovat velké množství rituálů. Tyto rituály jsme zde rozdělili do více skupin pro lepší přehled. Jedná se tedy o kategorie rituálů zaměřených na odpal míčku, rituály spojené s přípravou na hru, rituály obecné, spojené především s pohybem na golfovém hřišti a jeho prostor jako je klubovna či cvičné plochy a kategorie talismanů golfistů. Nejvíce se nám objevují rituály zaměřené na odpal míčku a rituály spojené s přípravou na hru, jelikož jsou nejlépe viditelné v rámci pozorování a také dobře popsitelné v rámci rozhovorů. Do kategorie rituálů zaměřených na odpal míčku, které jsme mohli pozorovat a identifikovat můžeme zařadit pozice, ve kterých golfisté dělají cvičný švih. Nejčastěji ho dělají vedle míčku, ovšem objevuje se nám i pozice za míčkem či dokonce nad míčkem. Můžeme vidět i různé varianty cvičných švihů, které se od klasického plného švihu soustředí pouze na jednu část švihu jako je například průchod míčkem, tedy samotný dotyk hole s míčkem. Dále můžeme pozorovat různé přípravy na ránu, jako například pohled na míček zezadu, kdy si golfista hledá místo, kterým bude hrát, také postavení hole na boky, kterým si je golfista srovná ve směru rány nebo dokonce několikanásobný pohled na jamku a dráhu puttu na greenu. Do této kategorie můžeme také zařadit neobvykle dlouho přípravu na ránu některých golfistů, jelikož klasická příprava po založení trvá již pouze několik sekund a my mohli pozorovat přípravu v rámci i dvaceti sekund od založení. Tento rituál je velice zajímavý především vůči pravidlům, jelikož čas vyměřený na odpal od příchodu k míčku činí 45 sekund. K dalším rituálům v této kategorii se řadí například otření hole od nečistot po cvičném švihu nebo posunutí čepice do "ideální" polohy či položení míčku určitým směrem před první ránou z odpaliště. V této kategorii můžeme tedy vidět obrovské množství různých rituálů, které ovšem řadíme mezi rituály společné, jelikož je můžeme vidět u většiny golfistů a jsou tak pro všechny společné

s malými odchylkami mezi jednotlivými golfisty z důvodu osobních preferencí a jisté úpravy v každém z těchto rituálů.

Jako další kategorii zde máme rituály spojené s přípravou na hru, ve které můžeme nejčastěji pozorovat jasně dané a v ideálním případě neměnné pořadí návštěvy cvičných ploch, kdy nejčastější pořadí při přípravě je driving, chipping a jako poslední putting. Toto pořadí se u některých golfistů liší dle osobních preferencí, například jeden z respondentů začíná puttingem, kde stráví nejméně 10 minut, poté se odebere na driving, kde odpálí 25 až 40 míčů podle potřeby a následně se vrátí na putting, kde stráví zbytek času před startem na hřišti, nejčastěji dalších 10 minut. Každý golfista má tedy odlišné rituály v rámci přípravy na hru na golfovém hřišti, zaměřené na různé cvičné plochy nebo dokonce i hole, se kterými se na hru připravuje. Mezi další rituály zde můžeme zařadit taky potřebu vždy si umýt hole před odchodem na hřiště či nutnost dojít si před každým startem turnaje na záchod. Zajímavý je také rituál jedné respondentky, která si musí před turnajem v rámci puttování poslechnout čtyři dané písničky, bez kterých není příprava úplná a musí tedy vždy proběhnout.

Další kategorie obecných rituálů obsahuje množství velice odlišných rituálů, které zde ovšem můžeme řadit, jelikož se vážou především na pohyb na hřišti či pohyb v golfovém areálu obecně. V této kategorii můžeme tedy pozorovat například potřebu kouření cigaret v rámci turnaje, i když je daný golfista nekuřák, které bylo vysvětleno zvýšeným psychickým stresem z daného turnaje. Dále také dané pořadí věcí, které golfista udělá, když do golfového areálu přijde, například navštívení recepce jako první, poté restaurace klubu a až poté jakýkoliv cvičných ploch nebo i vyhnutí se některé části cvičných ploch na určitém hřišti jako je chipping. Můžeme zde zařadit i nutnost mít s sebou na hřišti vždy dva druhy nápoje, nejčastěji Coca Colu a vodu. Zajímavé je taky pomalování míčku, které se vyskytuje u mnoha golfistů ze všech výkonnostních skupin kromě profesionálů, kteří na míček nekreslí naopak skoro vůbec.

V poslední řadě máme kategorii talismanů, která je ovšem omezená respondenty rozhovorů, jelikož z pozorování se nedá určit, co golfista považuje za talisman a co nikoliv. Zde se nám objevují talismany z golfového prostředí, nejčastěji šťastné markovátko nebo vypichovátko, čepice nebo cover na driver. Mezi talismany z klasických předmětů můžeme najít hroznový cukr, hodinky, kamínek z domácího golfového hřiště, stužky do vlasů a také make-up.

5. Zjištění

V této části bakalářské práce se budeme zabývat výsledky našeho výzkumu golfistů a jejich rituálního jednání a pokusíme se odpovědět na výzkumné otázky celé bakalářské práce. V předchozí kapitole jsme si popsali všechny možné rituály, které můžeme na golfovém hřišti pozorovat a nějakým způsobem se k nim vyjádřit. Nejprve se tedy zaměříme na otázku ohledně tohoto tématu.

5.1. Druhy rituálů

Nejčastější formou rituálů, které jsme mohli analyzovat jsou rituály účinné.

„Před pár lety kdy to už hodně nešlo, tak jsem to zkusila a od té doby to musím dělat pořád“ (Anna 2022).

Účinné rituály jsou u sportovců velice rozšířeným druhem rituálů, jelikož je velice jednoduché zaměřit se na jednu věc, která v den turnaje či zápasu vyšla a považovat ji za důvod úspěchu. Z předešlé kapitoly můžeme do rituálů účinných zařadit například položení míčku určitým směrem, jelikož se jedná o rituál, který můžeme víceméně ihned ověřit, zdali nám funguje a vyhovuje z první zhrané rány, kdy si míček takto položíme.

„Já jsem třeba přišel na to že, když startuju ráno tak potřebuju být dlouho vzhůru a potřebuju se víc rozehrát, potřebuju na to mít víc času, víc se rozcvičit a klást na to větší důraz abych byl takovej víc uvolněnej a nebyl tolik ztuhlej“ (Karel 2022).

Mohli bychom argumentovat, že rozehraní před hrou se řadí spíše do rituálů opakujících se, ovšem myslím, že v kontextu této odpovědi je možné rozehraní zařadit do rituálů účinných, jelikož se jedná o praktiku, která hráči dlouhodobě vychází a naučil se jí tak dávat spíš přízvisko účinné praktiky. Účinné rituály se nám ve výzkumu vyskytují nejvíce z jednoduchého důvodu, a to že se jedná asi o nejlépe popsateľný rituál hráče. Při dotazování na různé rituály jsou rituály účinné ty, na které si hráč vzpomene jako první a máme jich tedy v analýze nejvíce.

Další rozšířenou formou rituálů v našem výzkumu jsou rituály opakující se, které sice nemají přímý účinek na hru, ale jsou součástí pravidelné přípravy před odchodem na golfovém hřišti.

„Taky před každým kolem než jdu na hřiště si umejvám hole aby byly všechny čisté a před každým kolem turnajovým se snažím na puttingu“

takovejch 10-15 minut strávit cvičením na puttování, většinou něco na kontrolu stroku, abych věděl, že mi ten putt startuje tam kam mířím a rozehrávám se pravidelně asi čtyřma holema, to je sandwedge, 7, 5, dřevo a driver abych se nepřehrál“ (Karel 2022).

„Jednu dobu jsme s kamarádem museli mít vyloženě vyvoněný hole, takže jsme je umyli a ještě přestříkali deodorantem“ (Kryštof 2022).

„Vždycky jdu driving chipping putting, ale na puttingu si dám 4 tčka kolem jamky na metr, dva a tři a musím si dát aspoň 20 puttů a všechny musím dát. Taky mám asi 4 písničky který u toho musím poslouchat“ (Kristýna 2022).

Z těchto citací z rozhovorů můžeme vidět, že příprava na hru je silně ovlivněná rituálním chováním a rituály opakující se jsou základem každé přípravy. Každý golfista má tyto rituály jiné, ovšem vychází ze stejné skupiny rituálů, zde tedy sdílené. Sdílené rituály se mohou lišit v detailech, jelikož si je každý golfista přizpůsobí vlastnímu stylu hry a přípravy, ovšem jejich základ vychází z golfového prostředí obecně, jelikož využívají samotné prostory golfového areálu. Velice zajímavé mi zde přijde umytí holí před hrou, které sice dává logicky smysl pro každého golfistu, jelikož čisté hole v ideálním případě znamenají lepší kontrolu rány a omezení nepotřebných proměnných ve snaze zahrát kvalitní úder. Je tedy překvapivé, že tento rituál nevidíme u všech golfistů, a můžeme tedy diskutovat, že se zvyšující se úroveň golfisty se tento rituál objevuje čím dál častěji. Tento fakt nám i potvrzuje analýza dat rozhovorů, kdy s přibývajícím časem hraní golfu se golfista spíše zmíní o mytí holí před odchodem na golfové hřiště. Usvědčující je i tvrzení, že valná většina profesionálních golfistů chodí na hřiště s čistými nebo dokonce novými holemi. Začínáme zde tedy i pozorovat jistý fenomén rituálního chování golfistů, kdy golfista, který hraje déle a častěji je schopen o svých rituálech více mluvit a má jich tím pádem i více.

Poslední kategorií rituálů, které bych rád zmínil, je kategorie rituálů výjimečných. Z této kategorie je jich pravděpodobně nejméně, ovšem objevuje se více různých rituálů, které nám nabízí hlubší pohled na samotnou míru ritualizovaného chování golfistů. Do této kategorie můžeme zařadit především talismany, které se nejvíce jeví jako rituály výjimečné.

„Markovátka z Turecka nesmí na turnaji nikdy chybět“ (Anna 2022).

„Dřív jsem hodně hrotil nějaký svoje vypichovátka“ (Tomáš 2022).

„Jsou to hodinky na ruku, který si normálně na různé aktivity sundávám, ale jakmile jdu hrát golf a nemám je na ruce tak mi něco chybí a je to

špatný” (Kryštof 2022).

„Mám asi 4 markovátka, který střídám podle toho jestli to s nima jde nebo ne. Pak teda potřebuju aby mi to slušelo, takže makeup a takový stužky do vlasů, který jsem se naučila používat v USA a mám z toho pocit že hraju za tým i když je to tady v ČR” (Kristýna 2022).

„Na dřevu mám takový cover berušky, bez toho nejdu hrát” (Tereza 2022).

„S kamarádkou máme takový bojový pokřik” (Lucie 2022).

Můžeme zde vidět, že nejčastěji se talismany vybírají z klasických golfových potřeb jako jsou markovátka, sloužící k označení míčku na greenu, pak také vypichovátka, sloužící k opravě greenu po dopadu míčku nebo také covery na hole. Využívání běžných pomůcek ke hře jako talismanů je v golfu poměrně silně rozšířený fenomén, jelikož golf narozdíl od ostatních sportů nabízí velké množství věcí, které sebou golfista na hru musí mít. Ve srovnání s jinými individuálními sporty je těchto věcí nespočet, například zmiňovaná markovátka, vypichovátka, ale je možné taky najít šťastné míčky, týčka, čepice či jednotlivé doplňky oblečení, v našem případě třeba stužka do vlasů. Využívání talismanů se váže k již dříve zmiňované definici rituálu jako „*předepsané formální chování pro příležitosti neodkázané na technickou rutinu; odkazuje na víru v mystické (nebo neempirické) bytosti či síly pokládané za první a poslední příčiny všech účinků*“ [Turner 1982: 79]. Důležitá je pro nás v kontextu talismanů víra v mystické bytosti či síly, jelikož hráči dávají talismanům jistou nadpřirozenou moc, která silně ovlivňuje jejich výkon při hře na golfovém hřišti. Toto tvrzení i podporují jednotlivá tvrzení zmíněná výše, kdy hráč sám řekl, že talisman „*nesmí nikdy chybět, něco mi chybí, bez toho nejdu hrát*” a dává mu tak obrovskou kontrolu nad vlastním výkonem a celkovým psychickým stavem při hře na golfovém hřišti.

Většinu rituálů z první a druhé kategorie, tedy účinné a opakující se, můžeme zařadit do rituálů sdílených pro celé pole golfového prostředí a jeho aktérů, tedy golfistů. Tyto rituály se většinou liší v detailech, ale mají společný základ vycházející ze stejného sociálního pole, zde golfového prostředí. Na druhé straně rituály výjimečné můžeme spíše přiřadit k rituálům idiosynkratickým, jelikož každý golfista v našem výzkumu vlastnil talisman speciální, patřící pouze němu a nikomu jinému. Idiosynkratických rituálů v podobě speciálních talismanů můžeme tedy na golfovém hřišti pravděpodobně nalézt více než v jiných individuálních sportech.

5.2. Původ rituálů

Po předchozím vyložení některých rituálů a jejich kategorií se můžeme hlouběji podívat na otázku odkud vůbec rituály v golfu pocházejí. Z analýzy dat zjišťujeme, že se nám zde objevuje jedno velice důležité slovo, a to “*sám*”.

„Hele postupně nějak sám okoukáváš z toho jak se rozehráváj ty nejlepší plus potom jako objevuješ takovýto co potřebuješ víc a míň... je to takový, že někde něco vidíš ale už ti neřeknu kde přesně, ale zkusíš to a pak to zaimplementuješ do té rutiny no.” (Karel 2022).

„Naučil jsem se je sám, ale třeba to míření mám úplně od začátku kdy mě trénoval táta a přečetl to v knížce” (Kryštof 2022).

„Sám od sebe, prostě začneš dělat to co ti vyhovuje a opakuješ to pořád dokola” (Martin 2022). “Zbytek jsem se asi naučila sama” (Kristýna 2022).

„No to přišlo prostě tak nějak úplně samo” (Tereza 2022).

Většina dotazovaných golfistů tedy tvrdí, že se rituály naučili sami od sebe. Museli tedy odněkud vzejít, což nás dostává k Bourdieuho pojmům zmíněných již dříve, tedy pole, kapitál a habitus. Můžeme konstatovat, že rituály se sami od sebe jak tak nevytvoří, alespoň ne tedy pravidelně u více hráčů. Z předešlého vyložení teoretických pojmů se tedy dostáváme k možnému vyložení vytvoření rituálů následovně. Sociální pole, zde golfové prostředí, nabízí obrovské množství (symbolického) kapitálu v podobě svých pravidel, zvyklostí a rituálů. Tento kapitál je předáván aktérům daného sociálního pole skrze dlouhodobý pohyb v něm a interakcí s dalšími aktéry tohoto pole, což se projevuje v ovlivnění habitu jednotlivých aktérů, zde tedy hráčů golfu. Toto tvrzení se i přímo váže na vyložení habitu kdy *„habitus je založen na předpokladu, že tělo konstantně a nevědomě vstřebává sociální informace, kterým je vystaveno skrze sociální interakce na úrovni sociálního pole“* [Bourdieu (1980) 1990]. Naši respondenti si tedy vykládají výskyt rituálů při své hře jako samovolný průběh dlouhodobého hraní, ovšem zde jsme jasně předložili důvod, že rituály nevznikají z ničeho, ale jsou předávány samotným sociálním polem golfového hřiště a jeho aktéry. Z analýzy dat rozhovorů máme i několik potvrzení tohoto fenoménu, jelikož kromě odpovědi “*sám*” se vyskytuje také původ rituálů od samotného trenéra, který nějaký rituál doporučil a hráč ho poté zakomponoval do své hry. Nejenom trenéři předávají jednotlivé rituály, ale setkáváme se i s tvrzením, že rituály byly doporučeny a naučeny sportovním psychologem pro vyrovnání psychického stavu. Asi nejzajímavějším zjištěním v rámci ovlivňování habitu je samotný příchod do golfového

prostředí. Při pohledu na historii golfu v České republice, které je popsáno na začátku této práce, se můžeme dočíst, že v počátcích golfu byla nejběžnější cesta ke golfu přes rodinné příslušníky, kteří již golf hrají. Podle našich dat můžeme tvrdit, že tento fenomén zůstal naprosto stejný a neměnný, jelikož každý z dotazovaných respondentů byl ke golfu přiveden rodiči, nejčastěji otcem rodiny, který začal golf hrát a přivedl k němu celou svou rodinu. Předávání kapitálu v rámci sociálního pole v podobě tradic tedy zůstává v České republice pořád stejné a alespoň z našeho vzorku můžeme tvrdit, že se stále předává skrze rodinné příslušníky. Toto tvrzení je zde ovšem ovlivněno výběrem respondentů v našem vzorku, jelikož každý z nich hraje golf od útlého věku skrze celé dospívání a seznámení s golfovým prostředím skrze rodinu zde dává největší smysl.

5.3. Vnímaní rituálů

Díky předchozím zjištěním si nyní můžeme i vyložit, zdali si hráči golfu své vlastní ritualizované chování vůbec uvědomují. Z naší analýzy dat nám vychází poměrně jasná odpověď na tuto otázku, a to že rituální chování je pro všechny respondenty automatické a již si ho moc neuvědomují.

“Je to takový spíš automatický, důležitý je spíš si v hlavě vymyslet ten plán co vlastně všechno chceš udělat před tou hrou... při hře už jedu svoje a na nic nemyslím” (Karel 2022).

„Je to hodně automatický, ale když to neudělám dobře, tak ten další musím hodně důrazně udělat znova” (Anna 2022).

„Ze začátku na to musíš hodně myslet, ale pak se to stává mnohem víc přirozený” (Tomáš 2022).

„Naprosto automatický, ale trvalo to tak 4 roky než jsem na to už nemusel vůbec myslet. Přišlo to hlavně s výsledkama” (Kryštof 2022).

„Už je to úplně automatický, nemyslím na to vůbec. Ta automatizace začala tak po cca 3 letech” (Martin 2022).

Z těchto výpovědí můžeme tedy dokonale vidět již proběhlou automatizaci golfových rituálů používaných jak k přípravě na hru, tak i samotné hře. Zajímavý faktor v těchto výpovědích je časové ukotvení dané automatizace, která je zde 3 nebo 4 roky. Můžeme tedy tvrdit, že při častém hraní golfu v dlouhodobém rozmezí přichází automatizace používání rituálů sama od sebe. Z teoretického ukotvení habitu v této práci můžeme k tomuto fenoménu využít popis habitu jako *„výsledek dlouhodobých objektivních struktur*

daného jedince. Z dlouhodobého hlediska pak objektivní pozice v sociálním prostoru postupně sedimentuje do mysli a těla příslušného sociálního aktéra. Jinými slovy se způsob vnímání a myšlení sociálních aktérů přizpůsobuje sociální pozici, kterou tito aktéři zaujímají“ [Růžička, Vašát 2011]. Z našich dat můžeme tedy dlouhodobé hledisko definovat jako 4 roky, což už je dostatečně dlouhý časový úsek k přivlastnění rituálů za své a jejich projevení do habitu daného hráče. Důležité je také zmínit, že hráči, kteří poskytli tento časový údaj hrají golf pravidelně, zhruba 2-3 týdně a jsou tedy tomuto sociálnímu poli vystaveni ve velké míře. Je tedy možné tvrdit, že jsme měli jisté štěstí při výběru respondentů, jelikož při dotazování nových hráčů, kteří se v golfu nepohybují dostatečně dlouho a dají se tak považovat za nováčky, bychom buďto rituály nenašli vůbec, jelikož si je stále přivlastňují, nebo by jim stále byly cizí z důvodu slabé integrace do daného prostředí. Výzkum rituálního chování jako v tomto výzkumu je tedy možné pouze u hráčů zkušenějších, hrající golf dostatečně dlouho dobu a již řádně integrovaných do golfového prostředí se znalostí golfových pravidel, praktik a kultury.

5.4. Rituály a habitus

V poslední řadě si shrneme a rozebereme hlavní výzkumnou otázku celé bakalářské práce, tedy jak golfisté vnímají vlastní ritualizované chování v golfovém prostředí a jak se projevuje do habitu jednotlivých hráčů. Z výpovědi našich respondentů můžeme jasně říct, že osobní projevy ritualizovaného chování na golfu odůvodňují jako „*navození psychické pohody*“, „*motivaci k lepšímu výkonu na hřišti*“, „*udržování pozornosti od stresu*“ či „*kontrola psychického stavu*“. Tento fenomén je poněkud logický, jelikož v každém individuálním sportu je obrovský důraz kladen na udržení psychické pohody hráčů, jelikož jsou nejvíce ovlivňováni vlastními myšlenkami a již méně podmínkami kolem nich. Proto je i výskyt velkého počtu rituálů u hráčů golfu odůvodnitelný, jelikož rituál „*vzniká jako reakce jednajících osob na situace rozhodování nebo strachu, přičemž pro svou identickou opakovatelnost funguje jako stabilizátor chování*“ [Petrusek et al. 1996: 938]. Hlavní funkce rituálů na golfu je tedy jako stabilizátor chování. Naše data a předešlá analýza napovídá, že po začlenění rituálů do běžného golfového projevu se stávají součástí habitu a můžeme tedy tvrdit, že i samotný habitus zkušených golfových hráčů napomáhá stabilizaci chování na golfovém hřišti. Ze sociálního pole v podobě golfového prostředí je tedy hráčům předávám symbolický kapitál v podobě rituálů, které po dostatečné automatizaci ovlivňují jednání těchto hráčů při samotné hře. Zajímavý poznatek také vyvstává při otázce

na používání rituálů v jiných sportech, jelikož většina našich respondentů hraje i jiné sporty než golf, ale v těchto sportech žádné rituály nevyužívají nebo si je neuvědomují. Tento fakt nám i potvrzuje výsledek naší analýzy a teorie, kdy k integraci kapitálu daného prostředí do habitu hráčů musí být aktér tomuto prostředí vystaven dlouhodobě a pravidelně. Bez této skutečnosti nemůže asimilace v podobě naučení rituálů a jejich přijetí za svoje vůbec nastat a proto je, myslím si, velice důležité při sledování ritualizovaného chování vybrat respondenty pohybující se ve zkoumaném prostředí dostatečně dlouho, jelikož bez jejich dostatečné integrace do daného prostředí si nemohou uvědomit samotné vlivy tohoto prostředí na ně samé a tím pádem se bude i obtížně zkoumat předávání jakéhokoliv kapitálu ze sociálního pole.

6. Závěr

V této bakalářské práci jsme se zaměřili na problematiku ritualizovaného chování českých golfistů. Ustanovili jsme teoretický základ práce zabývající se rituály, jejich výkladem a definicí a spojení se sportem, v tomto případě golfem. Vysvětlili jsme si koncepty pole, kapitál a habitus Pierra Bourdieuho a jejich provázanost na rituály v golfovém prostředí. Zanalyzovali jsme data ze zúčastněného pozorování a polostrukturovaných rozhovorů se zkušenými golfisty otevřeným kódováním a došli k těmto hlavním zjištěním. Mezi nejčastější rituály, které můžeme u golfistů během hry a přípravy na ní vidět, patří rituály účinné, opakující se a výjimečné. Rituály účinné a opakující se jsme zařadili do kategorie rituálů sdílených pro golfové prostředí a rituály výjimečné jsme zařadili do rituálů idiosynkratických. Jako hlavní místo, odkud rituály pochází jsme ustanovili golfové prostředí a jeho členy, což jsme vysvětlili na teorii konceptů pole, kapitál a habitus. V golfovém prostředí jako sociálním poli jsou předávány rituální praktiky ve formě symbolického kapitálu. Sedimentací tohoto symbolického kapitálu v habitu aktéra je pozměněno jeho chování, což se projevuje automatizací rituálních praktik spojených s hraním golfu. Výsledky naší práce tedy ukázaly, jak můžeme sledovat ovlivňování habitu a následného jednání aktérů dlouhodobým vystavením určitému sociálnímu poli, zde tedy golfu a jeho hře. Zjistili jsme také, že golfisté již plně integrováni do prostředí golfu na rituály nemyslí, ale mají je již plně automatizované neboli sedimentované v habitu natolik, aby ovlivnily jejich jednání při hře golfu. Zjistili jsme také, že hlavním důvodem k ritualizovanému chování na golfu je kontrola psychického stavu, především tedy při

zvýšené úrovni stresu způsobené například participací v turnaji. Potvrdili jsme si tedy definici rituálu, která říká, že slouží primárně k ovlivnění psychického stavu. Zároveň jsme si vysvětlili, jak probíhá přenos kapitálu v sociálním poli do habitu hráčů skrze rituální jednání.

Musíme ovšem upozornit, že tato práce je limitována několika důležitými faktory. Náš vzorek obsahoval 8 respondentů ve věku 21 až 25 let, kteří hrají golf alespoň 12 let, což znamená, že jsme se zaměřili na golfisty zkušené i když stále v nízkém věku. Při sběru dat jsme využívali zúčastněného pozorování a polostrukturovaných rozhovorů. Toto specifické zaměření nám tedy nedovoluje zobecnit závěry na celou populaci golfistů v České republice. Rozsahem práce jsme také nemohli dosáhnout plné teoretické nasycenosti nutné k výkladu této problematiky ritualizovaného chování českých golfistů. Zároveň je práce limitována pohledem výzkumníka, který v se v golfovém prostředí pohybuje celý život a nemusí tak vidět určité souvislosti, jelikož mu přijdou „normální“.

Naše práce tedy pomáhá rozvíjet debatu v rámci problému ritualizovaného chování v golfu a sportu obecně. Nabízí zajímavý přístup ke zkoumání chování na půdě sportu skrze ukotvení Bourdieuho pojmů pole, kapitál a habitus na rituální jednání a rituály samotné. Budoucí práce vycházející z konceptů práce této by se mohli zaměřit na rozšíření teoretického základu rituálů a jednání obecně. Zároveň by bylo zajímavé použít tyto koncepty v práci využívající kvantitativní metody sběru dat, jelikož by mohla najít nová, námi neodhalená zjištění, která tento výzkumný terén v podobě golfového prostředí nabízí. Nabízí se také využití výzkumníka, který se v prostředí objevuje prvně a každá zkušenost je pro něj vázána čistě na výzkum tohoto prostředí a fenoménu.

7. Použitá literatura

ADAMS, T. E., HOLMAN JONES, S., & ELLIS, C. (2015). *Autoethnography: Understanding Qualitative Research*. New York: Oxford University Press, 1–203.

BELL, Catherine M. *Ritual theory, ritual practice*. New York: Oxford University Press, 2009, xvi, 270 p.

BIRRELL, S. Sport as Ritual: Interpretations from Durkheim to Goffman. *Social Forces* [online]. 1981, 60(2), 354-376 [cit. 2020-11-22]. DOI: 10.1093/sf/60.2.354. ISSN 00377732. Dostupné z: <http://sf.oxfordjournals.org/cgi/doi/10.1093/sf/60.2.354>

- BOURDIEU, P. (1980) 1990. *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.
- BOURDIEU, P. (1986) 1993. „Principles for a Sociology of Cultural Works,“ in *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*. New York: University of Columbia Press.
- BOURDIEU, P. (1992) 2010. *Pravidla umění: vznik a struktura literárního pole*. Brno: Host.
- BOURDIEU, P. (1997) 2000. *Pascalian Meditations*. Stanford: Stanford University Press.
- CERON-ANAYA, Hugo. Not Everybody Is a Golfer: Bourdieu and Affluent Bodies in Mexico. *Journal of Contemporary Ethnography* [online]. 2017, 46(3), 285-309 [cit. 2022-07-25]. ISSN 0891-2416. Dostupné z: doi:10.1177/0891241615606499
- CRESWELL, J. W.: *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1998.
- CUMMINGS, Lincoln C. 1913. “The Movement for Public Golf Links.” *American Golfer* 11(3): 210–1.
- ČECHÁK, Vladimír a Jiří LINHART. *Sociologie sportu*. Praha: Olympia, 1986. Naučná literatura. ISBN (Váz.)
- ČGF: *Statistiky ČGF za rok 2018: Český golf znovu omládl, počet hráčů stagnuje* [online]. 2018 [cit. 2022-07-20]. Dostupné z: <https://www.cgf.cz/cz/pro-media/pro-media/aktuality/1456-statistiky-cgf-za-rok-2018-cesky-golf-znovu-omladl-pocet-hracu-stagnuje>
- Finmag: Golf vládne Česku. Průvodce po jamkách, které znamenají svět* [online]. 2021 [cit. 2022-07-20]. Dostupné z: <https://finmag.penize.cz/spolecnost/428655-golf-vladne-cesku-pruvodce-po-jamkach-ktere-znamenaji-svet>

- GolfChampion: Golfové hole – je golf drahý sport? Cena golfového vybavení a příslušenství* [online]. 2022 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://golfchampion.cz/golfove-hole-je-golf-drahy-sport-cena-golfoveho-vybaveni-a-prislusenstvi/>
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- MARÉCHAL, G. (2010). Autoethnography. In A. J. Mills, G. Durepos & E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of case study research* (Vol. 2, pp. 43–45). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- MCGINNIS, Lee Phillip, James W. GENTRY a Julia MCQUILLAN. Ritual-based Behavior that Reinforces Hegemonic Masculinity in Golf: Variations in Women Golfers' Responses. *Leisure Sciences* [online]. 2008, 31(1), 19-36 [cit. 2022-07-25]. ISSN 0149-0400. Dostupné z: doi:10.1080/01490400802557915
- MITCHELL, Stacey, Jacquelyn ALLEN-COLLINSON a Adam EVANS. 'Ladies present!': an auto/ethnographic study of women amateur golfers at an English provincial golf club. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health* [online]. 2016, 8(3), 273-286 [cit. 2022-07-25]. ISSN 2159-676X. Dostupné z: doi:10.1080/2159676X.2016.1140674
- NEŠPOR, Zdeněk R. *Dějiny české sociologie*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2355-1.
- PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.
- PGA TOUR: The Open Championship -- More Scottish* [online]. 2007 [cit. 2022-07-17]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20121002214520/http://www.pgatour.com/2007/travel/07/16/t_rans_071607/index.html
- RŮŽIČKA, Michal, VAŠÁT, Petr. 2011. „Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole – kapitál – habitus.“ *AntropoWEBZIN* 7 (2): 129-133.

SALIBA, Armando. 2003. "Hitting the Tropical Links: Growth of Golf Stunted by Heavy Price Tag, Limited Interest." *Business Mexico* 13 (7): 42–43

SAUNDERS, Vivien a Peter ALLISS. *Golf: dokonalý průvodce hrou*. 2., aktualiz. vyd. V Brně: Jota, 2006. ISBN 80-7217-386-3.

SEDLÁK, Prokop. *Historie golfu v českých zemích a na Slovensku*. Praha: Svojtka & Co., 2004. ISBN 80-7352-152-0.

SEKOT, Aleš. *Sociologické problémy sportu*. Praha: Grada, 2008. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2562-8.

ŠPERL, Martin. *Golf - snobský sport nebo sport pro všechny?*. Praha, 2006. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra sociologie. Vedoucí práce Kandert, Josef.

TURNER, Victor. *From Ritual to Theater and Back: the Human Seriousness of Play*. New York: PAJ Publications. 1982.

VARNER, Monica K. a J. David KNOTTNERUS. Civility, Rituals, and Exclusion: The Emergence of American Golf during the Late 19th and Early 20th Centuries. *Sociological Inquiry* [online]. 2002, 72(3), 426-441 [cit. 2022-07-25]. ISSN 0038-0245. Dostupné z: doi:10.1111/1475-682X.00026

VEBLEN, T.: (1899) *Teoria klasy prozniczej*. Warszawa, PWN 1971

WACQUANT, Loïc. 1995. "Pugs at Work: Bodily Capital and Bodily Labour among Professional Boxers." *Body & Society* 1 (1): 65–93

WEBER, Max. *Protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*. Německo, 1905.

ZEVENBERGEN, Robin, et al. Junior golf club culture: A Bourdieuan analysis. *Sociology of sport online*, 2002, 5.1: 1-15.

8. Seznam příloh

Příloha č. 1: Tabulka respondentů a jejich informacemi (tabulka)

Jméno	věk	bydliště	doba hraní golfu
Karel	21 let	liberecký kraj	16 let
Anna	24 let	Praha	14 let
Tomáš	25 let	liberecký kraj	18 let
Kryštof	24 let	pardubický kraj	14 let
Lucie	25 let	královéhradecký kraj	15 let
Martin	23 let	liberecký kraj	12 let
Kristýna	22 let	liberecký kraj	16 let
Tereza	22 let	pardubický kraj	12 let

Příloha č.2: Polostrukturované rozhovory (rozhovory)

1. Jak dlouho hrajete golf?
2. Jak jste se ke golfu dostal/a?
3. Jak často si chodíte zahrát?
4. Hrajete turnaje? Jak často?
5. S kým na golf nejčastěji chodíte?
6. Máte nějakou věc, kterou si sebou musíte vzít kdykoliv jdete hrát golf? (kromě potřebného vybavení)
7. Máte nějakou speciální na turnaje?
8. Víte o nějakých pro Vás specifických rituálech, které při hře máte?
9. Jaký mají pro Vás význam?
10. Kde jste k těmto rituálům přišel/přišla?
11. Myslíte na ně při hře nebo jsou spíše automatické?
12. Hrajete i jiné sporty? Jaké?
13. Děláte při nich také nějaké rituály? Jsou stejné jako při golfu?

9. Teze bakalářské práce

Jméno a příjmení studujícího: Christian Horák

Předpokládaný název práce: Turnajové rituály v golfu

Klíčová slova: Rituál, golf, sport, turnaj, rituální jednání, pověřivost, důvody rituálního jednání

Vedoucí práce: Mgr. Ivan Cuker

Tématem mé bakalářské práce jsou turnajové rituály v golfu, kde hlavním cílem této práce je zjistit, jestli jsou turnajové rituály jednotlivých golfistů zcela individuální či zdali jsou nějaké obecné, které má každý golfista. Toto téma jsem si vybral, jelikož mám ke golfu velice blízko a jsem dobře seznámen s jeho prostředím ze své dlouholeté zkušenosti, kdy jsem se těch nejvyšších turnajů v České republice sám účastnil. Důležitým aspektem mé práce je hodnotit již zkušené golfisty, kteří mají s turnajovými rituály určité zkušenosti, proto je důležité říct, co bude v této práci znamenat zkušený golfista.

V golfovém prostředí se výkonnostní úroveň hodnotí podle stupnice hendikepu, který značí, že golfista již prošel základním tréninkem a má určité povědomí ohledně golfových pravidel a etikety. Hendikep se pohybuje na stupnici od 54 do 0 a poté i do mínusových čísel, kdy čím nižší hendikep, tím lepší úroveň hráče. V této práci tedy budu převážně cílit na hráče s hendikepem nižším než 10, což se v kontextu golfového prostředí bere jako nadprůměrná výkonnostní skupina.

Důležité je také si definovat pojem rituál, jelikož každý si ho může vyložit lehce jinak a mohou tak vzniknout nesrovnalosti v pochopení některých věcí, které se považují za rituál. „Rituál je označení výrazného individuálního nebo kolektivního způsobu chování, který je standardizován, tj. založen na vnucených nebo tradičních pravidlech, vystupuje jako posvátný obyčej. Vzniká jako reakce jednajících osob na situace rozhodování nebo strachu,

přičemž pro svou identickou opakovatelnost funguje jako stabilizátor chování.“¹ Z této formulace vyplývá, že rituál může být čistě jedince nebo společný pro celou skupinu, což je jedna z věcí, na kterou se budu snažit přijít v této práci. Mají všichni golfisté stejné rituály? Dají se tyto rituály nějak vztáhnout na kulturní složku golfového prostředí? Dalším poznatkem z této definice je účel rituálu, a to samotná funkce stabilizátoru chování. Pro golfisty je totiž velice důležité si při turnaji udržet klid a koncentraci a každý má určitý rituál či rituály k dosažení této koncentrace po dobu celého turnaje, který může trvat od čtyř až do šesti hodin, což je od ostatních sportů velice odlišné. Tato odlišnost od ostatních sportů by mohla být zlomovým momentem, kdy budu moct pozorovat úplně jiný druh rituálů než u ostatních sportů.

Rituálům v golfového prostředí se věnuje několik studií, jako například *Junior golf club culture*² zabývající se kulturou golfových klubů předávaným dětem ve věku od 8 do 14 let. Tato studie rozlišuje čtyři hlavní rituály, a to víkendové tréninky, úspěchy ve formě turnajů, tréninků, pravidel a dalších věcí, dále také sobotní kolo golfu společné pro všechny studenty a v poslední řadě společný trénink s profesionálním trenérem. Tato studie se zaměřuje především na golfovou kulturu a etiku předávanou studentům této organizace. Jde tedy použít jako zajímavé pozadí k mé práci. Další důležitou prací je kniha *Understanding sport: An introduction to the sociological and cultural analysis of sport*³ popisující dopad golfu na střední třídu Velké Británie v 19. a 20. století a rituály s ním spojené ovlivňující celou střední třídu hrající golf v té době. Dále také popisuje vytvoření ženského golfového svazu, který se podílel na zahrnutí dívek a žen ve sportu v Británii obecně. Také se dotýká moderního golfu, který začal být, stejně jako ostatní sporty, velice populární pro sponzory díky televiznímu vysílání po celém světě.

V českém prostředí je golf poměrně málo zkoumaným odvětvím, protože od roku 1948 do roku 1989 byl golf poměrně tabu věc, ke které mělo přístup opravdu málo lidí. Golf byl v té době součástí sdružení Sokol, ovšem až v 60. letech byl oficiálně uznán jako plnohodnotný sport. Ovšem neustále bojoval s nedostatkem financí a skoro nikdo ho

---

¹ PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

² ZEVENBERGEN, Robin, et al. Junior golf club culture: A Bourdieuan analysis. *Sociology of sport online*, 2002, 5.1: 1-15.

³ HORNE, John; TOMLINSON, Alan; WHANNEL, Garry. *Understanding sport: An introduction to the sociological and cultural analysis of sport*. Taylor & Francis, 1999.

nehrál, takže nemohl být ani zkoumán.⁴ Dalším důvodem je fakt, že sociologie jako věda v České republice víceméně neexistovala, a proto jakékoliv české sociologické výzkumy golfu nebyly. Můžeme tedy říct, že golf i sociologie museli počkat až se dostatečně rozvinou na dostatečnou úroveň, aby se vůbec dal golf z pohledu sociologie zkoumat. K mé práci tedy moc českých výzkumů není, ale mohu použít diplomovou práci *Golf - snobský sport nebo sport pro všechny?*⁵ popisující celkovou situaci golfu v českém prostředí. Jelikož je to jedna z mála prací věnující se českému golfu, vezmu ji jako jednu z hlavních inspirací pro moji práci při popisování golfu a chováním s ním spojeným. Další prací, která se sice nevěnuje golfu samotnému, ale rituálům ve sportech je bakalářská práce *Individuální předzápasové rituály a jejich interpretace samotnými sportovci*⁶ věnující se rituálům ve všech sportech. Z této práce se můžu inspirovat převážně jak pojmout popis a analýzu samotných rituálů. Spojením těchto postupů bych měl dostat poměrně dobrý pohled na to, jak analyzovat a popisovat rituály v golfovém prostředí, přesněji v golfových turnajích. V samotné analýze některých rituálů bych mohl použít i základy sociální psychologie, ovšem nejsem si jistý, zdali nebudu již moc odbočovat od sociologického aspektu mé práce.

Důležité pro mě tedy bude zjistit jaké rituály mají hráči před samotným turnajem či i v jeho průběhu a zdali jsou zde nějaké podobnosti z ostatními sportovci či zdali je golf odlišný od ostatních sportů nebo pokud je dokonce tak individuální, že zde bude velice málo podobností mezi samotnými hráči. Zároveň bych rád zjistil, zdali se tyto rituály liší u mužů a žen hrající golf, jelikož mužský a ženský golf je z mnoho ohledů stejný už jen z důvodu, že většina turnajů je pořádána pro obě pohlaví zároveň, kde jsou pouze rozděleni do jiných kategorií, ovšem stále ve stejném turnaji. V neposlední řadě mě také zajímá, co samotní hráči považují za své rituály a jestli je vůbec vnímají nebo se je postupem času naučili a vůbec nevnímají, že nějaké rituály mají. Důležitou součástí této práce bude dostatečné oddělení individuálnosti jednotlivých hráčů, jelikož toto téma má velkou spojitost se sociální psychologií a sportovní psychologií obecně.

---

⁴ RYJÁČKOVÁ, Pavla. *Golfová turistika v České republice*. 2010. PhD Thesis. Technická Univerzita v Liberci.

⁵ ŠPERL, Martin. *Golf-snobský sport nebo sport pro všechny?*. 2006.

⁶ ŠARAPATKOVÁ, Anna. *Individuální předzápasové rituály a jejich interpretace samotnými sportovci*. 2016.

Myslím si ovšem, že golf je ideálním prostředím ke zkoumání, jelikož má z antropologického hlediska mnoho co nabídnout a zkoumat nejenom z hlediska sociologie sportu, ale zároveň i antropologického pohledu zkoumání golfové subkultury hráčů a jejich rituálů.

Data pro tuto práci bych rád sbíral kvalitativní metodou zúčastněného pozorování na vzorku zhruba 8 golfistů s hendikepem lepším než 10. Rád bych svůj vzorek rozdělil rovnoměrně na muže a ženy pro větší rozmanitost získaných dat. Samotné pozorování bych rád uskutečnil na některém z jarních golfových turnajů, ovšem je možné, že pozorování proběhne pouze při tréninku, jelikož ne každému může být příjemné provádět výzkum při turnaji, kdy se soustředí na svou vlastní hru. Poslední možností je provést hloubkové rozhovory s respondenty o jejich turnajových rituálech, ovšem této možnosti bych raději nevyužil. K samotným respondentům nebude problém se dostat, jelikož spousta takových lidí znám osobně a stále jsem s nimi v kontaktu díky mým zkušenostem s tímto prostorem.

V mém projektu nevidím skoro žádné etické problémy a rizika, ale samozřejmě bude dodržena anonymita jednotlivých účastníků pozorování či respondentů. Jediný možný problém vidím v provedení pozorování v turnaji, kdy je možné, že někteří jednotlivci se nebudou cítit příjemně hrát celý turnaj s tím, že je někdo pozoruje. Z pohledu golfové etikety a turnajových pravidel by ovšem neměl být sebemenší problém.

Orientační seznam literatury

1. BECKER, Judy. Superstition in sport. *International journal of sport psychology*, 1975.
2. BELL, Catherine M. *Ritual theory, ritual practice*. New York: Oxford University Press, 2009, xvi, 270 p.
3. GREGORY, C. J. a B. M. PETRIE. Superstitions of Canadian Intercollegiate Athletes: an Inter-Sport Comparison. *International Review for the Sociology of Sport* [online]. 1975, 10(2), 59-68 [cit. 2020-09-28]. DOI: 10.1177/101269027501000205. ISSN 10126902. Dostupné z: <http://irs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/101269027501000205>
4. GUTTMAN, A. 1978. *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*, New York: Columbia

5. HORNE, John; TOMLINSON, Alan; WHANNEL, Garry. *Understanding sport: An introduction to the sociological and cultural analysis of sport*. Taylor & Francis, 1999.
6. MCGINNIS, L. P., GENTRY, J. W., & MCQUILLAN, J. (2008). Ritual-based Behavior that Reinforces Hegemonic Masculinity in Golf: Variations in Women Golfers' Responses. *Leisure Sciences*, 31(1), 19–36. doi:10.1080/01490400802557915
7. PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.
8. RYJÁČKOVÁ, Pavla. *Golfová turistika v České republice*. 2010. PhD Thesis. Technická Univerzita v Liberci.
9. SEKOT, A. *Sociologické problémy sportu*. Grada: Praha 2008
10. ŠARAPATKOVÁ, Anna. *Individuální předzápasové rituály a jejich interpretace samotnými sportovci*. 2016.
11. ŠPERL, Martin. *Golf-snobský sport nebo sport pro všechny?*. 2006.
12. VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. Mythologie. ISBN 8071061786.
13. VARNER, Monica & KNOTTNERUS, J.. (2002). Civility, Rituals, and Exclusion: The Emergence of American Golf during the Late 19th and Early 20th Centuries. *Sociological Inquiry*. 72. 426 - 441. 10.1111/1475-682X.00026.
14. WRIGHT, Jonathan Anthony. *Coffee and golf: a Monday night ritual*. 2009. PhD Thesis. University of Birmingham.
15. ZEVENBERGEN, Robin, et al. Junior golf club culture: A Bourdieuan analysis. *Sociology of sport online*, 2002, 5.1: 1-15.